

Alexandru Vaida Voevod.

Relațiile cu Alexander Brosch von Aarenau

Proiectul politic elaborat de Aurel C. Popovici, în mai multe etape, s-a datorat circumstanțelor politice interne și internaționale de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Întregul grup românesc afiliat anturajului „Belvedere” își construiește opțiunea evaluând corect tradiția, dar și schimbările produse în cadrul Partidului Național Român după 1881. Așa-numitele rapoarte ale secretarilor-generalii ai partidului sau ale președinților erau, tradițional, prezentate opiniei publice românești în urma Conferințelor naționale. Atenția acordată contextului intern și extern, interpretarea fenomenelor internaționale erau surprinzător de moderne, ieșite din tiparul conferințelor anterioare. George Bariț, Vincențiu Babeș și alții au venit cu analize pe care mai târziu Popovici, Vaida, Maniu etc. le apreciază în termeni elogioși. Situația internațională ocupă un spațiu larg în paginile Memorialului din 1882, ale Memorandumului și mai ales ale Replicii, precum și în alte documente ale partidului. De altfel, Vaida recunoaște acest adevăr aducând un elogiu lui Babeș, a cărui influență asupra sa și a lui Popovici o mărturisește: „În Camerele anilor 1860-1870 și până la 1881-1888, discursurile lui Babeș sunt perle de pătrundere politică. Expozeul său, ca prezident al Conferinței naționale din 1881, este o capodoperă de analiză sub raport extern”¹. Au evaluat

¹ Alexandru Vaida Voevod. *Memorii*, vol. I, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 2006, p. 137. Ediție Alexandru Șerban.

și „mocionismul” ca orientare politică și imposibilitatea, în opinia lor, a aplicării lui în relația cu Budapesta. Au considerat opțiunea lui Alexandru Mocioni, ce recomanda apropierea de partidele maghiare, în special de Partidul Independenței și cel pașoptiste, ca pe un joc politic chemat să șantajeze Viena. Piedica principală o reprezenta, în opinia sa, loialismul populației față de Curtea imperială, „abia ajuns la suprafața socială”¹. Totuși, evoluția situației politice din Ungaria și România le-a demonstrat necesitatea de a încerca și această soluție, dovadă fiind implicarea în tratativele cu Budapesta.

Elita politică românească a fost obligată să ia în calculele lor statul român independent de după 1878, integrarea lui în jocul diplomatic european pe care Arhiducele Franz Ferdinand l-a susținut cu perseverență. Spre deosebire de alți contemporani ai lor, membrii grupului „Belvedere” au promovat o alianță cu Viena și, în final cu Germania. Motivul real al asocierii lor era afirmarea constantă spre Europa Centrală și de Vest, conjugată cu obsesia mai veche a respingerii țarismului rus, considerat un pericol real pentru statalitatea românească.

Atitudinea lor pro-Belvedere au explicat-o în mai multe ocazii, aruncând în balanță situația României. Vaida a pornit de la premisa că statul român nu reprezenta „un factor de forță” în concertul puterilor europene, chiar dacă era aliat cu Austro-Ungaria și Germania. Nici românii ardeleni, luați în calculele politice, nu însemnau prea mult conform statutului lor în monarhie după 1867. Singura lor speranță era accederea la tron a Arhiducelui Franz Ferdinand. Decizia acestei afiliere a fost rezultatul unei analize profunde luate împreună cu prietenul și mentorul lui Aurel C. Popovici. Nici un moment nu exclud din această asociere posibilitatea unei „României Mari”, inclusă în țările care formau „Austria Mare”. Pentru ei, prezența Rusiei în Antantă nu era deloc încurajatoare. Vaida sintetiza, asumându-și afilierea politică pe lângă palatul „Belvedere”, luând

¹ *Idem*.

în considerare argumentele de mai sus: „Tripla Alianță, echilibrul european, vârsta lui Francisc Iosif etc., pentru înfrângerea prepozenției maghiare și emanciparea prin autodeterminare a românilor de dincoace de Carpați. În timpul celor optsprezece ani petrecuți la București, Aurel C. Popovici a ajuns la convingerea pe care a sintetizat-o în cuvântul *Grossösterreich*“¹. Formula propusă își avea rădăcinile și în credința lor că progresele înregistrate de comunitatea românească din Imperiu s-au datorat Curții imperiale. Așa-numita „regenerare“ a monarhiei, „unirea națională“, devenea o chestiune de logică istorică a evoluției sociale. Erau convinși, în același timp, că „tendențele spre instituții și metode apusene“² aveau șanse de izbândă prin proiectul Austriei Mari, federalizate și la care urma să adere și România. Popovici a crezut cu tărie în misiunea istorică a Imperiului în Europa de Răsărit. „Siguranța națională“ la care se referă în „Statele Unite ale Austriei Mari“ nu avea nici o șansă de izbândă în fața „unitarismului despotice și mistuitor al moscoviților“. Popoarele mici, incapabile să se apere într-o eventuală confruntare cu Rusia, trebuiau să aleagă singura opțiune care le stătea la dispoziție: „federalismul constituțional și civilizator al austriecilor“.

Noua generație de politicieni ardeleni, participanți la Mișcarea memorandistă, a trăit eșecul ei, determinat în primul rând de conservatorismul lui Franz Iosif, apărător înfocat al Dualismului din 1867. Popovici, Vaida, Maniu, Mihali, Vlad etc. au înțeles repede că nu mai aveau nici o speranță într-o eventuală intervenție a Împăratului. Așa se explică și reacția lor constantă, ostilă față de el. O mărturie a Vaida: „Generația mea, întregul tineret însă, care avusesese de suferit în timpul Dualismului de la 1867 încoace îl detesta pe Francisc Iosif, slăbiciunii și răutății lui îi atribuiau toate suferințele și nedreptățile, persecuțiile îndurate de neamul românesc“³.

¹ *Ibidem*, p. 150.

² *Ibidem*, p. 151.

³ *Ibidem*, p. 159.

Și ceilalți membri ai grupării s-au străduit să inducă în opinia publică un transfer al loialității dinastice spre moștenitorul tronului. Au crezut că succesiunea la tron, pe care o așteptau nu numai românii, va duce la o schimbare radicală, orientându-se spre Franz Ferdinand. În tipologia clasică a loialismului au generat o mutație determinată de șansa neașteptată a implicării lor în destinul viitorului Împărat care i-a acceptat în cercul său de putere. A fost primul caz de această natură petrecut în istoria românilor transilvăneni.

La scurt timp după Conferința de la Sibiu, Aurel C. Popovici i-a chemat la Viena pe Alexandru Vaida Voevod și Teodor Mihali. Aproape sigur, întrunirea din 27 februarie 1905 a reprezentat punctul de plecare al elaborării unei noi strategii politice pe care Popovici a susținut-o cu toată forța convingerilor sale și pe care noua conducere a P.N.R.-ului a aprobat-o fără rețineri. Resorturile deciziei lor de a redirecționa întregul demers spre Viena, având ca țintă Arhiducele Franz Ferdinand, au fost explicate de Vaida în repetate rânduri. Compromisul din 1867 a rămas obiectivul principal al acestui demers, iar lupta împotriva lor urma să-și găsească sprijinul în persoana Moștenitorului. Fără suportul urmașului la tron, afirma Vaida, însemna ca efortul românilor să fie „condamnat la sterilitate“. Nu au exclus, în același timp, necesitatea imperioasă de a mobiliza blocul românesc, de a transforma „masa resemnată într-o nație de luptători“. Antidualismul lor a fost „depozitat“ în faimosul proiect elaborat de Popovici, „Statele Unite ale Austriei Mari“, pașaportul lor care avea să le deschidă porțile palatului Belvedere, reședința lui Franz Ferdinand.

Unul dintre argumentele aduse în favoarea adeziunii lui Vaida și a amicilor săi la anturajul Arhiducelui l-a reprezentat posibilitatea reformei politice a monarhiei prin schimbarea sistemului electoral.

Votul universal, în care românii credeau cu sinceritate, în viziunea lui Franz Iosif și a consilierilor săi însemna cu totul altceva. Împăratul era convins că reforma sistemului electoral va determina înfrângerea definitivă a partidelor naționaliste, periculoase pentru

dinastie și unitatea Imperiului. Realitatea a dat dreptate celor care l-au sfătuit să urmeze această cale. După 1906, alegerile parlamentare din partea austriacă a Monarhiei au dus la întărirea Partidului Creștin Social, a social-democrației, precum și a formațiunilor agrariene. N-a însemnat însă și dispariția confruntărilor naționaliste. Arhiducele Franz Ferdinand a îmbrățișat repede ideea reformei electorale și pentru Ungaria, din aceleași rațiuni, deși avea nevoie de sprijinul politicianilor din mijlocul naționaliștilor pentru reușită în confruntarea cu partidele maghiare, ostile modificării sistemului electoral. În ultimă instanță, era o tentativă de a „sparge” naționalismul oligarhic care caracteriza aceste formațiuni politice. Arborând drapelul luptei pentru votul universal, a avut nevoie de naționalitățile aflate într-o stare „conflictuală” cu Budapesta. Nu a fost și singurul remediu politic în disputele cu contestatarii săi unguri. A căutat, cu sprijinul lui Brosch, atragerea elitei naționalităților de partea sa, știind foarte bine că se putea baza pe ei în proiectul de „reformare” a monarhiei. Încă din 1903, M. Beck îi sugerează reforma electorală.

Acțiunea sa a început de timpuriu prin intermediul episcopului ungar, J. Lányi, și a continuat cu sprijinul lui Maximilian Beck, Edmund Steinecker, Karl Lueger și mai cu seamă al lui Alexander Brosch von Aarenau.

Franz Ferdinand, cu tot conservatorismul de care dădea dovadă, avea totuși înclinații intelectuale și era un personaj moral apreciat de contemporanii săi. El s-a bazat pe loialitatea tradițională a lumii rurale atât în Cisleithania cât și în Transleithania pentru consolidarea statului, a prestigiului Casei de Habsburg, amenințate în opinia sa de către Budapesta. Încearcă să-i opună naționalitățile, pe români și slavi, ostili Dualismului considerat de el piedica principală în proiectul său politic. De fapt, Arhiducele era gata să accepte orice formulă chemată să ducă la anularea deciziei din 1867, inclusiv federalizarea Imperiului, ceea ce ar fi transformat Coroana în arbitru vieții politice și ar fi anulat forța oligarhiei maghiare pe care

o detesta. Grupul de pe lângă palatul Belvedere i-a sugerat, atât în 1919, cât și în 1913, abținerea de la angajarea în război cu slavii de sud și implicit cu Rusia. Au cerut Arhiducelui o politică bazată pe o abordare treptată a problemelor interne și externe, de consolidare a puterii militare, economice și bineînțeles federalizarea ca modalitate de raliere a naționalităților. Acesta a fost, în ultimă instanță, motivul pentru care moștenitorul tronului apare ca un „partizan al păcii” în timpul crizei bosniace.

Inițiativa legăturii cu palatul Belvedere i-a aparținut, după mărturia lui Vaida, lui Aurel C. Popovici, interesat ca impresionanta carte „Statele Unite ale Austriei Mari” să ajungă la Arhiducele Franz Ferdinand. Motivul care îl îndemna pe autorul ei este redat de Vaida¹, și anume pericolul rusificării Basarabiei, agresivitatea Rusiei în fața căreia numai o monarhie reformată putea să stea în calea expansionismului: „Se apropia ziua scadenței pentru lupta decisivă între germani și ruși”, afirma cu întreaga sa convingere Popovici. Singurul personaj capabil să recurgă la punerea în aplicare a proiectului său politic era Franz Ferdinand: „Cine și cum să facă acțiunea de salvare? Toată nădejdea mea e, conform informațiilor ce le am, că Francisc Ferdinand, nu numai că este singurul om care-și dă seama de situația monarhiei, ci și înțelege datoria și misiunea de a încerca salvarea ei”².

Momentul acestor dezbateri, la începutul anului 1906, a însemnat, datorită aceluiași Popovici, o ruptură la nivelul clasei politice românești, hotărâtă să abandoneze loialitatea față de Franz Iosif și să o concentreze în tabăra moștenitorului. Proiectul său nu a fost împărțit de către întreaga conducere a Partidului Național Român. Argumentele lui expuse „cu verva sa unică, neîntrecută, cu temperamentul său vulcanic, cu forța irezistibilă a individualității

¹ *Ibidem*, p. 98.

² *Idem*.

sale cotropitoare¹ conving pe Vaida, precum și pe alți reprezentanți ai naționalităților și, mai mult, cercurile naționaliste vieneze.

Intermediarul dintre acest grup și Cancelarie a fost la început Maximilian Vladimir, baron von Beck, care avea o relație apropiată cu Franz Ferdinand. Viitorul prim-ministru al Austriei, adept al reformei Imperiului a intermediat primirea lor la Belvedere. A.C. Popovici, Edmund Steinecker, T. Mihali și Vaida i-au prezentat cartea pe care Beck a promis că o va preda Arhiducelui. Îndemnul la precauțiune al politicianului vienez a provocat o reacție violentă din partea lui Popovici, care a refuzat să se întâlnească din nou cu Beck: „E vreme pierdută. Du-te singur“ îi spune lui Vaida². Oricum, cartea a ajuns la moștenitorul tronului care devine interesat de o relație mai strânsă cu românii, dar și cu celelalte naționalități din monarhie. Prin intermediul baronului Beck, începe corespondența dintre Vaida și cancelaria de la Belvedere, fără ca să aibă loc o întrevvedere directă între cei doi. Abia la sfârșitul anului 1906, Franz Ferdinand îi comunica aprobarea sa pentru ca Vaida să fie acceptat în anturajul său de politicieni, înalți clerici și militari etc.

Numirea lui Maximilian Beck, ca prim ministru în 1906, a produs o schimbare majoră în relațiile sale cu Viena: „Pentru mine, de atunci începând, participând la Budapesta la dezbaterile Camerei, a devenit vizitarea Vienei un fel de obicei aproape săptămânal“³. Până la mult așteptata audiență, Vaida trimite trei scrisori Cancelariei, al căror conținut este legat de evenimentele politice din Ungaria, aflată în 1906 în campanie electorală. Remarca declarațiile unor politicieni maghiari în favoarea Arhiducelui, pe care le consideră tentative de legitimare în fața electoratului. Unul dintre ei, „celebrul“ baron Dezideriu Bánffy, fost prim-ministru între anii 1895-1899. Își asuma fără a avea o bază reală intermedierea împăcării dintre

¹ *Idem.*

² *Ibidem*, p. 97.

³ *Ibidem*, p. 101.

unguri și Franz Ferdinand. Trimise în perioada alegerilor, abordează cu multă seriozitate necesitatea reformei electorale, singura cale de formare în Parlament a opoziției reale din care să facă parte și social-democrații.

Mult-așteptata audiență avea să se producă mai târziu și nu s-a datorat prim-ministrului rămas în continuare apropiat de Vaida. Motivul l-a reprezentat, probabil, cea mai intensă acțiune politică a P.N.R.-ului, de după 1905, în Parlamentul de la Budapesta. Parlamentarii români au reușit să mobilizeze mulțimile care s-au implicat în demersurile democratice inițiate de ei. Confruntările din Cameră, extrem de radicalizate, polemicile acide, articolele din presă etc. au fost cele care au decis până la urmă finalizarea unei intenții mai vechi a Arhiducelui de a constitui un grup de politicieni pe lângă Cancelaria sa de la palatul Belvedere.

Audiența a avut loc la data stabilită, și Vaida o descrie pe larg, după un portret pe care îl schițează despre Franz Ferdinand, pe care îl compară cu Iosif al II-lea. Dialogul dintre cei doi relevă dorința Arhiducelui de a se informa direct despre situația politică din Ungaria și poziția românilor față de relațiile dintre Viena și Budapesta. Vaida a fost impresionat de aprecierile pozitive ale Moștenitorului față de români și mai ales de dorința lui limpede exprimată cu această ocazie de a colabora cu naționalitățile nemaghiare: „Trebuie ca românii, croații, slovacii și nemții din Ungaria să persevereze, să nu-și piardă încrederea față de imperiu și dinastie și la timpul său să-mi stea într-ajutor, să pot așeza imperiul pe bază nouă și sănătoasă“¹. Vaida încearcă, în răspunsul său, să dea greutate elementului românesc din imperiu, asociindu-l cu România, aliată la acea dată cu Austro-Ungaria. Îi sugera lui Franz Ferdinand că opțiunile lor politice sunt sprijinite de către Regele Carol I, de „toți bărbații de stat ai României“². Pledează pentru primirea

¹ *Ibidem*, pp. 112-113.

² *Ibidem*, p. 113.